

Salomėja ZAKSAITĖ
Lietuvos teisės instituto
Baudžiamosios justicijos tyrimų skyriaus
mokslo darbuotoja
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
El. p. salomeja@teise.org

MANIPULIACIJOS SPORTO VARŽYBOMIS LIETUVOJE: TARP KRIMINALIZAVIMO IR ULTIMA RATIO PRINCIPO

Straipsnyje tiriami manipuliacijų sporto varžybomis kriminalizavimo klausimai Lietuvoje. Analizuojama, ar tikslinga kriminalizuoti manipuliacijas sporto varžybomis, kokios manipuliacijų formos pakankamai pavojingos, kad būtų kriminalizuotos, kokia jų keliamo žala ir kurių jau kriminalizuotų veikų kontekste atitinkama žala nagrinėjamu metu galėtų būti kvalifikuojama. Straipsnyje analizuojama kriminalizavimo atitiktis ultima ratio principui, aiškinamasi, kodėl švelnesnės teisės priemonės (drausminė atsakomybė) nėra pakankamos tam, kad būtų tinkamai realizuojama atsakomybė už pavojingiausias manipuliacijų formas.

ĮVADAS

Europos Tarybos išplėstinis dalinis susitarimas dėl sporto (angl. *Enlarged Partial Agreement on Sport* (toliau vadinama – EPAS) yra parengęs preliminarų tarptautinės konvencijos dėl kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis projektą. Tai yra viena iš pastarojo meto iniciatyvų,¹ bylojančių apie temos **aktualumą**, rodančių, kad būtina siekti kuo darnesnės atsakomybės už korupciją sporte, įskaitant ir už manipuliacijas sporto varžybomis, (baudžiamojo) teisinio reglamentavimo. Temos svarbą liudija ir

---

¹ Kitų svarbių iniciatyvų pavyzdžiai: 2012 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento Kultūros ir švietimo komitete rengtas viešas posėdis (klausymai) dėl garbingo žaidimo ir kovos su korupcija sporte, kuriame teigta, kad būtina suderinti baudžiamąjį teisinį reglamentavimą, susijusį su korupcija sporte. Apskritai globaliu mastu plėtojamos idėjos dėl pasaulinės sporto integralumo agentūros steigimo ir tolesnės institucionalizuotos kovos prieš korupciją sporte.

potencialus regioninis manipuliacijų sporto varžybomis paplitimas: profesionaliųjų futbolininkų asociacijos FIFPro 2012 m. atlikto tyrimo („Juodosios Rytų Europos knygos“) duomenimis, 11,9 % visų respondentų (žaidėjų iš 12 Rytų Europos šalių) teigė, kad jiems buvo pasiūlyta manipuliacijų galimybė (angl. *approached*), (Kazachstane – 34,3 %; Graikijoje – 30,3 %); 23,6 % visų apklaustųjų žinojo apie manipuliacijas, vykstančias jų futbolo lygoje, o Rusijoje žinančiųjų gerokai daugiau – beveik pusė (43,5 %).² Manipuliacijos sporto varžybomis, net ir tais (retais) atvejais, kai jos tampa žinomos visuomenei, pasižymi dideliu latentiskumu: pavyzdžiui, 2011 m. įvykusios Palangos „Naglio“ krepšinininkų lažybos dėl savo pačių rungtynių ir tai, kad teisėsauogos institucijos nesiėmė tolesnių (baudžiamąjį persekiojimo) veiksmų, liudija, kad panašūs veiksmai vis dar nesiejami (ar nepakankamai siejami) su baudžiamąja teise. Generalinė prokuratūra teigė, jog trūkę informacijos pradėti ikiteisminiam tyrimui, nes vien ta aplinkybė, jog krepšinininkai dalyvavę lažybose dėl savo rungtynių, neleidusi daryti išvados, kad buvęs padarytas nusikaltimas. Būtina papildoma informacija, kurią reikėję aiškintis prieš pradedant ikiteisminį tyrimą arba jį pradėjus (pvz., ar lažybose dalyvavę krepšinininkai žinoję jų baigtį, ar rungtynės vykusios sąžiningai, ar buvo tyčia pralaimėta ir pan.).³ Taigi tam, kad Lietuvoje būtų įmanoma tvarkytis su panašiais (neišvengiamais) kriminalizavimo⁴ sunkumais, iškeltas straipsnio **tikslas**: išsiaiškinti, kas laikytina manipuliacijomis sporto varžybomis, koks manipuliacijų santykis su nusikalstamomis veikomis ir kitais (nebūtinai baudžiamosios teisės) pažeidimais; nustatyti, ar tikslinga kriminalizuoti manipuliacijas sporto varžybomis, kokią žalą jos sukelia ir kodėl nepakanka švelnesnių teisinių priemonių kontroliuojant nagrinėjamą reiškinį. Taigi straipsnio **struktūrą** sudaro trys sudėtinės dalys: 1) manipuliacijų sporto varžybomis samprata; 2) manipuliacijų sporto varžybomis pavojingumas; 3) manipuliacijų sporto varžybomis kriminalizavimo atitiktis *ultima ratio* principui. Straipsnyje taikyti šie tyrimo **metodai**: mokslinės literatūros, teisės aktų, teismų praktikos analizės (dokumentų analizės); loginis, sisteminis ir lyginamasis metodai.

---

² Juodoji Rytų Europos knyga. Tyrimas, atliktas profesionaliųjų futbolininkų asociacijos, p. 6, 11, 12 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.fifpro.org/img/uploads/file/FIFPro%20Black%20Book%20Eastern%20Europe%20WEB%20DOWNLOAD.pdf>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.]. Lietuvos futbolininkai nebuvo apklausti, nes Lietuva nėra FIFPro narė, šis faktas liudija apie nacionalinio manipuliacijų sporto varžybomis paplitimo tyrimo ir atitinkamų veiksmų (bei jų priežasčių) analizės poreikį.

³ Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/sportas/krepšinis/prokuraturos-pozicija-del-kl-lazybu-skandalo-truksta-informacijos-23-146196>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 15 d.]. Taip pat: Zaksaitė S. Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012, p. 126.

⁴ Kriminalizavimas straipsnyje suvokiamas kaip baudžiamosios atsakomybės už manipuliacijas sporto varžybomis realizavimas, kuris gali reikšti tiek egzistuojančių nusikalstamų veikų sudėčių (sukčiavimo, kyšininkavimo, papirkimo ir kitų) taikymą, tiek naujos nusikalstamos veikos sudėties sukūrimą.

1. MANIPULIACIJŲ SPORTO VARŽYBOMIS SAMPRATA

Manipuliacijos sporto varžybomis⁵ visų pirma yra sporto teisės⁶ kategorija. Lietuvos Respublikos įstatymuose bei įstatymų įgyvendinamuosiuose aktuose vienintelė gana abstraktaus pobūdžio norma egzistuoja Kūno kultūros ir sporto įstatymo⁷ 3 str. 5 d., kurioje įtvirtintas nešališkumo principas, kuriuo remiantis reikia užtikrinti, kad rezultatai nebūtų iš anksto aiškūs, ir išlaikyti konkurencinę pusiausvyrą tarp varžybose dalyvaujančių sportininkų ar komandų.

Detaliau atsakomybę už manipuliacijas reglamentuoja tarptautiniai dokumentai ir sporto federacijų teisės aktai. Lietuvos Respublika, pripažindama nacionalines sporto federacijas (Kūno kultūros ir sporto įstatymo 15 str.), kartu pripažįsta ir sporto federacijų norminius (teisės) aktus. Tarptautinės futbolo federacijos (toliau vadinama – FIFA) drausmės kodekso 62 str. pateikiama bendroji korupcijos definicija, o manipuliacijos sporto varžybomis sistemiškai analizuojant FIFA drausmės kodeksą galėtų būti vertinamos kaip speciali norma bendrosios (korupcijos) normos atžvilgiu. Korupcija apibrėžiama kaip neteisėto atlygio savo ar kitų naudai, FIFA organizacijai, mačo pareigūnui, žaidėjui ar trečiajam asmeniui, siekiant pakurstyti asmenį pažeisti FIFA taisykles, siūlymas, žadėjimas ar suteikimas. 69-ame Drausmės kodekso straipsnyje pateikiama neteisėtos įtakos mačo rezultatams (angl. *unlawfully influencing match results*) darymo definicija. Įtakos mačo rezultatams darymas apibūdinamas kaip susimokymas (angl. *conspire*) daryti įtaką mačo rezultatams priešingai sporto etikai. Praktiškai identiška definicija pateikta 2011 m. Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodekso 44 str. – neteisėtos įtakos darymas.

Šiuo metu labiausiai unifikuota apibrėžtis pateikiama Ministrų komiteto rekomendacijoje dėl manipuliacijų sporto varžybų rezultatais: **manipuliacijos sporto varžybų rezultatais yra neteisėto varžybų bei atskirų jų dalių (tokių kaip rungtys arba rungtynės) baigties ar eigos pakeitimo parengimas, siekiant įgyti nepagrįstų pranašumų sau ar kitiems asmenims, bei viso ar dalies nenusipėjamumo, norma-**

---

⁵ Pažymėtina, kad egzistuoja įvairių formuluočių: manipuliacijos sporto varžybomis; manipuliacijos sporto varžybų rezultatais; fiksuoti mačai (angl. *match-fixing*). Manytina, kad tiksliausia formuluočių yra būtent manipuliacijos sporto varžybomis, nes manipuliuojant gali pasikeisti ne tik galutiniai varžybų rezultatai, bet ir bendra eiga. Toliau straipsnyje šios definicijos vartojamos kaip sinonimai arba pateikiama santrumpa „manipuliacijos“.

⁶ Sporto teisė (ir jos terminą) kaip savarankišką teisės šaką, turinčią tiek privačiosios, tiek viešosios teisės bruožų, pagrindžia, *inter alia*, Tarptautinio sporto arbitražo teismo praktika ir sporto specifika (angl. *specificity of the sport*), kurią pripažino Europos Teisingumo Teismas, pavyzdžiui, *Bosmano* ar *Meca-Medina* bylose. Plačiau žr.: *Siekmann Robert C. R. What is Sports Law? A Reassessment of Content and Terminology // R. C. R. Siekmann and J. Soek (eds.). Lex Sportiva: What is Sports Law? ASSER International Sports Law Series. The Hague, 2012, p. 361.*

⁷ Valstybės žinios, 1996, Nr. 9-215.

liai siejamo su varžybų rezultatais, panaikinimas.⁸

Vertinant šią definiciją akcentuoti keli aspektai: 1) ji yra gana plati – apimanti labai įvairų veiksmų spektrą; neteisėta įtaka gali būti suvokiama ne tik kaip kyšininkavimas ar papirkimas, bet ir kaip, pavyzdžiui, konfidencialios informacijos, turinčios reikšmės varžybų baigčiai, apie sportininkų sveikatą, pasiruošimą varžyboms, aikštelės būklę, taktinius derinius ar kitas reikšmingas aplinkybes (kurios nepublikuotos ir viešai neprieinamos arba labai sunkiai prieinamos⁹), atskleidimas; 2) viso ar dalies nenuspėjamumo kaip esminės varžybų savybės panaikinimas yra vertinamojo pobūdžio kriterijus. Definicijos platumas ir vertinamojo(-ųjų) kriterijaus(-ų) įtraukimas implikuoja, kad už manipuliacijas sporto varžybomis įmanomos įvairios atsakomybės rūšys: drausminė, baudžiamoji, administracinė ar civilinė atsakomybė.¹⁰

Taip pat svarbu pažymėti, kad manipuliacijas sporto varžybomis būtina skirti nuo varžybų strategijos ir taktikos, už ką apskritai jokia atsakomybė neturėtų kilti. Pavyzdžiui, neturėtų būti kriminalizuoti tokie veiksmai, kai asmuo su *bona fide* intencija siekdamas padidinti motyvaciją lažinasi dėl pergalės savo paties mače (jei sporto teisė to tiesiogiai nedraudžia, tokie veiksmai neturėtų užtraukti ir drausminės atsakomybės). Takoskyrą tarp manipuliacijų ir nemanipuliacijų (varžybų taktikos ar strategijos) gali nulemti sporto teisės normos arba sporto teisės principai, kurie neretai tarpusavyje konkuruoja. Pavyzdžiui, kilnaus elgesio¹¹ tikslas (principas) tarsi „šauktųsi“ apskritai uždrausti sportines lažybas (atitinkamai tokius veiksmus kaip

---

⁸ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl sporto integralumo skatinimo prieš manipuliacijas sporto varžybų rezultatais (angl. *Recommendation CM/Rec(2011)10 of the Committee of Ministers to member states on promotion of the integrity of sport against manipulation of results, notably match-fixing*). CM/REC(2011)10. In this document, the expression “manipulation of sports results” covers the arrangement of an irregular alteration of the course or the result of a sporting competition or any of its particular events (such as matches, races) in order to obtain an advantage for oneself or for others and to remove all or part of the uncertainty normally associated with the results of a competition. CM/Rec(2011)10, 1 str.

⁹ Autorės manymu, konfidencialia informacija laikytina ir tokia informacija, kuri, nors būtų viešai prieinama, tačiau kurios atrinkimas ir analizė reikalautų labai didelių finansinių, laiko, žmogiškųjų ir kitų išteklių.

¹⁰ Atitinkamos pastabos pateiktos ir Konvencijos projektui. Pastabose (jų autorystė nenurodoma) ketvirtajam straipsniui teigiama, kad „reikėtų akcentuoti, jog tai yra bendra definicija, kuri nėra skirta apibrėžti tik tas sritis, kurias apima nusikalstamos veikos“. O Konvencijos projekto 26-ame str. tiesiogiai nustatoma, kad atsakomybė už manipuliacijas sporto varžybomis gali būti baudžiamoji, administracinė, civilinė ir drausminė. EPAS tarptautinės konvencijos dėl kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis projektas. Strasbūras, 2013 m. vasario 27 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/Documents%202013/EPAS%20Draft%20convention.pdf> [žiūrėta 2013 m. spalio 10 d.].

¹¹ Remiantis Kūno kultūros ir sporto įstatymo 3 str. 4 d., kilnaus elgesio principas reiškia moralines savybes, apibūdinančias taurių motyvų padiktuotus žmonių poelgius, labai vertintinus sportinėse kovose.

lažinimasis dėl savo pergalės laikyti manipuliacijomis), tačiau vadovaujantis tokia kategoriška pozicija būtų pažeistas kitas tikslas – pritraukti į sportą lėšų, padaryti sportą patrauklų visuomenei, taip pat gali nukentėti siekis užtikrinti sportinės veiklos tęstinumą.¹² Todėl lažinimasis dėl savo paties pergalės tarsi pažeidžia garbingo žaidimo principą,¹³ tačiau sporto, kaip komercializuoto visuomenės instituto, esmei neprieštarauja. Taigi tokiu atveju kalbėtina ne apie manipuliacijas sporto varžybomis, o apie varžybų taktiką. Tačiau daug didesnių įtarimų kyla, jei žaidėjas lažinasi dėl pralaimėjimo savo paties mače – toks atvejis, ypač įgijęs konkrečią materialią išraišką, turėtų būti kvalifikuojamas kaip nusikalstama veika. Taigi šio straipsnio įvade minėtas „Naglio“ krepšininkų pavyzdys patektų į kriminalizavimo lauką, nes sportininkai potencialiai siekė finansinės naudos.

2. MANIPULIACIJŲ SPORTO VARŽYBOMIS PAVOJINGUMAS

Kriminalizavimo tikslingumas grįstas tam tikrais kriterijais, tarp kurių dažniausiai išskiriami veikų paplitimo, naudos ir sąnaudų, pavojingumo¹⁴ bei *ultima ratio* kriterijai. Straipsnyje analizuojami pastarieji du, kiti plačiau ištirti disertaciniame autorės darbe.¹⁵

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹⁶ (toliau vadinama – BK) 11 ir 12

---

¹² Remiantis Kūno kultūros ir sporto įstatymo 3 str. 6 d., tęstinumo principas reiškia, kad valstybės, savivaldybių ir nevyriausybines sporto organizacijos sudaro tinkamas sąlygas talentingiems sportui asmenims nepertraukiamai užsiimti sporto veikla.

¹³ Prieštaravimas garbingo žaidimo principui siejamas su tuo, kad sportininkai ir taip yra pažeidžiami, ypač Lietuvoje, jei jie dar lažintųsi dėl savo pačių rungtynių, tai jų emocinė būklė gali labai susvyruoti ir jiems norėsis laimėti bet kokia kaina, nebūtinai sąžiningai.

¹⁴ Įdomu pažymėti, kad kriminalizuotinių veikų pavojingumas ir žalingumas nebūtinai sutampa. Veika gali būti pakankamai pavojinga kriminalizuoti, bet konkreti žala (ypač kalbant apie kiekybinę žalą) gali ir neatsirasti. Baudžiamosios teisės mokslo terminologijos aspektu manipuliacijos sporto varžybų rezultatais gali būti tiek „žalos nusikalstamos veikos“ (angl. *crimes of harm*), tiek „pavojaus nusikalstamos veikos“ (angl. *crimes of danger*). Turint tai omenyje ir kuriant bei taikant jau konkrečią manipuliacijų sporto varžybų rezultatais *corpus delicti* Baudžiamajame kodekse, svarstyta diferencijuoti atsakomybę pagal (kiekybinės) žalos ir (kokybinio) pavojaus kriterijų. Diferencijavimas galėtų būti, pavyzdžiui, toks: jei atsiranda pavojus tik sporto integralumui kaip tokiam (pavyzdžiui, nesąžiningas tarptautinių titulų pelnymas), veika kvalifikuojama kaip baudžiamasis nusižengimas; jei žala yra kiekybinio pobūžio, tuomet veika kvalifikuojama kaip nusikaltimas. Plačiau apie žalos ir pavojaus nusikalstamas veikas žr.: *Binavince Emilio S. Crimes of Danger // Wayne Law Review, 1968–1969, 15, p. 683–708.*

¹⁵ Išsamiau apie sukčiavimo sporte kriminalizavimo tikslingumą ir (manipuliacijų sporto varžybomis) kriminalizavimo kriterijus rašoma S. *Zaksaitės* disertacijoje „Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos“. Vilniaus universitetas, 2012, p. 196–208.

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

straipsniuose įtvirtinta, kad nusikalstama veika yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika. Manytina, jog tos **manipuliacijos** sporto varžybomis, kurios yra ne mažiau žalingos nei jau kriminalizuotos nusikalstamos veikos, **atitinka pavojingumo kriterijų** dėl bent keturių priežasčių.

Pirma, tam tikros manipuliacijos sporto varžybomis sukelia **turtinę žalą**, kurią patiria lažybų bendrovės,¹⁷ atitinkamai jos gali būti pripažįstamos nukentėjusiais baudžiamosios teisės prasme. „Tonybet“ punktus vienijančios bendrovės vykdomasis direktorius V. Kačerauskas radijo laidai „Skaidrumo linija“ 2013 m. nurodė, kad lažybų bendrovės nukencia išmokėdamos nesąžiningai pelnytus laimėjimus. Kadangi Lietuvos rinka nėra didelė ir visi pinigų srautai pastebimi, pasverdamos riziką, bendrovės neleidžia daug statyti, todėl tos sumos nėra „kosminės“, bet kalbama apie šešiaženkles sumas.¹⁸ Už tokias manipuliacijas galėtų būti inkriminuojama sukčiavimo sudėtis, kaip jau yra pripažinta, pavyzdžiui, Vokietijos teismų praktikos. Esminiai manipuliacijų sporto varžybomis kvalifikavimo kaip sukčiavimo aspektai yra šie: 1) materialiniai nuostoliai, dėl kurių lažybų bendrovės (nukentėjusieji) patiria žalos, neretai negali būti tiksliai apskaičiuoti, tačiau tam, kad veiksmai būtų kvalifikuojami kaip sukčiavimas, Vokietijos teismams užteko nustatyti sąmoningą apgaulę, kuri padidina tikimybę praturtėti lažybų bendrovių sąskaita (taigi *de facto* sukčiavimo sudėtis tapo formalioji); 2) apgaulė gali būti tiek aktyvi, tiek pasyvi, sudėtinga ir neakivaizdi, pasireiškianti konkludentiniais veiksmais, suprastiniais atsizvelgiant tiek į lažybose dalyvaujančiųjų lūkesčius, tiek į normines bei faktines bylos aplinkybes. Vokietijoje tai vadinta „sutartiniu sukčiavimu“,¹⁹ conceptualia prasme tai tinka ir Lietuvai, nes bilietas, čekis ar kitas dokumentas, nurodytas lažybų taisyklėse, pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą laikomas sutartimi tarp lažybų organizatoriaus

---

¹⁷ Turtinę žalą gali patirti ne tik lažybų bendrovės, bet ir, pavyzdžiui, sąžiningi konkurentai. EPAS tarptautinės konvencijos dėl kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis projekte tai vadinama sukčiavimu, susijusiu su lažybomis, bei sukčiavimu, nesusijusiu su lažybomis. Taip pat akcentuotina, kad manipuliacijos sporto varžybomis savaime yra ambivalentiškos: tam tikri subjektai, kaip antai lažybų bendrovės ar sportininkai, gali būti ir tie, kas žalą sukelia, ir tie, kas ją patiria.

¹⁸ Pasiūlymas kovoje su nesąžiningais susitarimais – slapta klausytis sportininkų pokalbių [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://sportas.delfi.lt/kitos-sporto-sakos/pasiulymas-kovoje-su-nesaziningais-susitarimais-slapta-klausytis-sportininku-pokalbiu.d?id=61165547#ixzz2QHfVvXoR>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

¹⁹ Vokietijos Federalinio (Aukščiausiojo) Teismo sprendimas (apeliacinė instancija): Strafbarkeit von Spielmanipulationen im Fussball - BGH, Urteil vom 15.12.06, Az.: 5 StR 181/06 aufrecht.de / Urteile / Delikt- und Strafrecht /. Taip pat: Vokietijos Berlyno žemės teismo sprendimas (pirmoji instancija toje pačioje byloje). Strafurteil in Sachen "Wettskandal" - LG Berlin, Strafurteil vom 17. November 2005, Az.:(512) 68 Js 451/05 Kls (42/05). Plačiau žr.: *Zaksaitė S. Sukčiavimo sporto srityje samprata ir kriminalizavimo ypatybės // Teisė, 2011, Nr. 79, p. 157–171.*

ir lošėjo.²⁰ Italijoje speciali „sportinio sukčiavimo“ sudėtis Baudžiamajame kodekse taip pat laikoma formaliąja: nereikalaujama nustatyti konkrečių nuostolių, o siekiama nauda nėra apribojama finansine ar ekonomine nauda.²¹ Viena vertus, atitinkamas lankstumas leidžia išvengti neatsakomybės problemos; kita vertus, – yra rizikingas, nes baudžiamosios atsakomybės taikymas gali būti nenuspėjamas ir selektyvus.

Antra, korumpuoti sportininkai, manipuluodami varžybomis, **sudaro nelygias sąlygas varžytis** sąžiningiems sportininkams, taip iškreipiami varžybų rezultatai ar varžybų eiga, žaidėjams, treneriams ir visuomenei nebeaišku, kurios komandos tobulėja ir ką reikia daryti siekiant išlikti tam tikroje lygoje (nepereiti į žemesnę). Istoriskai vienos iš pirmųjų manipuliacijų moderniajame sporte įvyko būtent siekiant išvengti perėjimo į žemesnę lygą, kai 1915 m. mače tarp Mančesterio „United“ ir „Liverpool“ „United“ laimėjo 2:0.²²

Trečia, manipuliacijos **pamina esmines sporto vertybes** (visų pirma garbingo žaidimo idealą, sporto vientisumą (angl. *integrity of sport*). Europos Parlamento rezoliucijoje dėl europinės sporto dimensijos šalys narės raginamos imtis visų būtinų veiksmų prilyginant kriminaliniams nusikaltimams veiksmus, pažeidžiančius sporto integralumą.²³ Europos Komisija taip pat išreiškė susirūpinimą pripažindama, kad manipuliacijos sporto varžybų rezultatais, kurios laikytinos korupcijos forma, pažeidžia sporto etiką bei integralumą.²⁴

Pažymėtina, kad antrasis ir trečiasis argumentai, pagrindžiantys manipuliacijų pavojingumą, būdingi tiek drausminei, tiek baudžiamajai atsakomybei. Kitaip tariant,

²⁰ Gumbis J., Karnickas L. Sports Betting in Lithuania // International Sports Law Journal, 2009, 3/4, p. 122–123.

²¹ *In Italy, this crime is considered as a 'formal crime' so that it does not require the results to be substantiated – neither requires the alteration of the results nor the acceptance of the offer by the participant to be consummated (Cueva 2010, 57). The law does not specify the meaning of 'other benefits'. According to the doctrine it is not limited the economic advantages but may refer to advantages of any kind (Musco 2001, 84). Match-fixing in Sport. A Mapping of Criminal Law Provisions in EU 27. KEA European Affairs, 2012, p. 38.*

²² Match-fixing in Sport. A Mapping of Criminal Law Provisions in EU 27. KEA European Affairs, 2012, p. 11.

²³ Angl. *Urges Member States to make any form of attack on the integrity of competitions a criminal offence.* Europos Parlamento rezoliucija dėl europinės sporto dimensijos, 21 punktą. European Parliament resolution on the European dimension in sport (2011/2087(INI) [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-F%2FEP%2F%2FNONGML%2BCOMPARL%2BPE-466.981%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0%2F%2FEN>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

²⁴ Angl. *The Commission recognises that match-fixing violates the ethics and integrity of sport and identifies it as a form of corruption.* Match-fixing in Sport. A Mapping of Criminal Law Provisions in EU 27. KEA European Affairs, 2012, p. 13–15.

„nelygios sąlygos“ ir „pažeistos sporto vertybės“ suponuoja, kad **už manipuliacijas būtina atsakomybė, kurios griežtumas gali varijuoti priklausomai nuo to, kiek ir kaip yra pažeidžiamos sporto vertybės ir lygios galimybės.** Siejant antrąjį ir trečiąjį argumentus su pirmuoju, pažymėtina, kad atitinkami pažeidimai gali sukelti santykinai nedidelę žalą (už kurią užtektų drausminės atsakomybės) arba gali sukelti (didelę) žalą – tokiu atveju pažeidimas gali būti traktuojamas kaip baudžiamasis nusižengimas ar nusikaltimas. Bendra taisyklė yra tokia, kad neturėtų būti kriminalizuojamos tokios manipuliacijos, kurios laikytinos varžybų taktika ar strategija, balansuoja ar neseniai balansavo ant tokios ribos. Tokiais atvejais, sukėlusiais santykinai nedidelę žalą, užtektų ir drausminių sankcijų. Pavyzdžiui, baudžiamoji atsakomybė nebuvo (ir neturėjo būti, nebent sportininkų veiksmai buvo susieti su nesąžiningomis lažybomis, kas nebuvo įrodinėjama) taikoma Londono olimpinėse žaidynėse, kai buvo diskvalifikuotos aštuonios Indonezijos, Kinijos ir Pietų Korėjos badmintonininkės, kurios tyčia pralaimėjo, kad gautų palankesnes varžoves kitame etape. Teisėjai nusprendė, kad jos akivaizdžiai piktnaudžiavo kova. Buvo nubrėžta riba tarp taktikos ir apgaulės: dažnai žaidėjai nežaidžia absoliučiai visa jėga – (tik) taip, kad patektų į kitą raundą (tai būtų vadinama varžybų taktika); bet tąsyk jos žaidė labai silpnai, praleido paprastus smūgius (tokiu atveju kalbėtina apie apgaulę ir sporto dvasios pažeidimą).²⁵ Taigi „akivaizdus piktnaudžiavimas kova“ tapo kriterijumi, nulėmusiu drausminę atsakomybę. Baudžiamajai atsakomybei atsirasti, manytina, toks kriterijus nepakankamas. Kaip jau minėta, kriminalizuotinių manipuliacijų spektrą susiaurina (didelės) žalos požymis. (Didelė) žala yra vertinamasis kriterijus, priklausantis nuo teisę taikančių subjektų diskrecijos. Teisės teorijos kontekste tai vadinama sunkių bylų kategorijomis, kuriose panašūs sunkumai ar netgi prieštaravimai yra neišvengiami. A. Barakas teigia, kad teisėjų diskrecija arba pasirinkimo laisvė kylanti iš pačios teisės prigimties neapibrėžtumo, kurio šaltiniai yra kalbos neapibrėžtumas, teisinio teksto kūrėjo ribotumas ir aiškinimo taisyklių neapibrėžtumas.²⁶ Kartu būtina paminėti ir teigiamus atitinkamo vertinamojo požymio aspektus: (didelės) žalos požymis apibūdina daug faktinių aplinkybių, kurias visas atskirai detalizuoti Baudžiamajame kodekse būtų nepraktiška ar apskritai neįmanoma. Dėl tokių priežasčių vertinamieji požymiai mažiau atsilieka nuo „faktinio gyvenimo“, jų turinį lengviau ir greičiau pakeisti, be to, šis procesas yra pigesnis, nes jį vykdo teismai, o ne procedūromis

---

²⁵ BBC informacija, Londono olimpinėse žaidynėse diskvalifikuotos 8 badmintonininkės [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.bbc.co.uk/sport/0/olympics/19072677>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.]. Taip pat: Zaksaitė S. Londono olimpinių žaidynių šviesa ir šešėliai apgaulingo elgesio sporte aspektu // Sporto mokslas, 2012, Nr. 3, p. 14–20.

²⁶ Barak A. Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis Nr. 1. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2006, p. 292.

apkrautas įstatymų leidėjas.²⁷ Pastebėtina, jog minėtas vertinamasis žalos požymis susijęs su manipuliacijų sporto varžybų rezultatais pavojingumu apskritai: jeigu manipuliacijos nepakankamai pavojingos, jos neturėtų būti kriminalizuojamos.

Ketvirta, manipuliacijos sporto varžybomis gali būti susijusios su **kitomis nusikalstamomis veikomis** ir su **organizuotu nusikalstamumu**: nešvarūs pinigai, gauti už manipuliacijas, gali būti išplaunami. Todėl manipuliacijos sporto varžybomis sukuria faktines prielaidas neteisėtu būdu įgytam turtui ar pinigams legalizuoti. Lietuvoje rimtomis prielaidomis organizuotam nusikalstamumui gali būti internetinės lažybos, peržengiančios valstybių sienas.²⁸ Prevencine prasme pinigų plovimo kontrolė padeda užkirsti kelią korupcijai ir atvirkščiai. Pastarojo meto pavyzdžiai taikliai iliustruoja sporto sąsajas su finansine korupcija: pavyzdžiui, „Bochumo“ manipuliacijų tyrimo metu policija nustatė 323 įtartinus futbolo mačus Turkijoje, Vokietijoje ir Šveicarijoje. Darant įtaką varžybų rezultatams buvo sumokėta apie 12 milijonų eurų arbitrams, žaidėjams, treneriams ir sporto federacijų pareigūnams. Finansinių srautų judėjimai buvo identifikuoti Vokietijoje, Malaizijoje, Kinijoje, Meno saloje, Singapūre, Rusijoje, Austrijoje, Turkijoje, Maltoje, Nyderlanduose ir Slovėnijoje.²⁹

Manipuliacijų sporte sukeliama žala visuotinę reikšmę įgyja ir dėl to, kad manipuliacijos neretai išeina už sporto ribų. 2006 metais Gvatemaloje vykusioje 12-ojoje antikorupcijos konferencijoje Europos futbolo federacijų asociacijos (toliau vadinama – UEFA) atstovas H. Riomeris nurodė, kad yra mafija, kuri investuoja į sportą, nes futbolas turi didelį finansinės grąžos potencialą, tačiau santykinai nedidelius klubų administravimo standartus. Dėl šių ir kitų priežasčių futbolas pritraukia tokias nusikalstamas veikas, kaip prekybą (jaunais) žmonėmis, pinigų plovimą, nelegalias lažybas ir pan., (...) o papirkus vieną (pagrindinį) žaidėją, gali būti dirbtinai sukurtas

²⁷ Plačiau žr.: Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 85–88; Veršėkys P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai // Teisė, 2012, Nr. 82, p. 198–214.

²⁸ Buvusio Lietuvos futbolo federacijos prezidento L. Varanavičiaus teigimu, į Lietuvą nelegalios lažybos bando skverbtis per šiaurinius mūsų kaimynus: „Azijoje yra tiesiog lošimo kultūra – ten žmonės kartais net pusę atlyginimo išleidžia lažyboms. Todėl rinkta milžiniška. Savo ruožtu Azijos nusikalstamos struktūros bando persikelti ir į Europą – užmezga ryšius su vietos mafija siekdamos daryti įtaką rungtynių rezultatams. Lietuvoje šis reiškinys atslinko iš Suomijos per Estiją, kur korupcijos mastai pastaraisiais metais buvo itin dideli.“ Plačiau žr.: Sportininkai ir teisininkai siekia atkreipti teisėsaugos dėmesį dėl nelegalių lažybų. Knygos „Parduotos rungtynės“ pristatymas Vilniaus knygų mugėje 2012 m. vasario 27 d. [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-13300884441328947327-sportininkai-ir-teisininkai-siekia-atkreipti-teis%C4%97saugos-d%C4%97mes%C4%AF-d%C4%97l-nelegali%C5%B3-la%C5%BEyb%C5%B3.htm>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

²⁹ Luecke T. Fussballwettsskandal – EK „Flankengott“. Der Kriminalist, 11/2011. Match-fixing in Sport. A Mapping of Criminal Law Provisions in EU 27. KEA European Affairs, 2012, p. 12.

norimas rezultatas ir sugeneruotos pajamos iš apgaulingų lažybų.³⁰

Tarptautinės konvencijos dėl kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis projekte³¹ numatyta, kad kiekviena šalis turi peržiūrėti savo nacionalinę teisę taip, kad manipuliacijos sporto varžybomis, taip pat ir bendrininkavimas darant jas ar prisidėjimas, kai manipuliacijos apima korupcines, sukčiavimo ar prievartines praktikas, galėtų būti baudžiamos kaip nusikalstama veika. Be to, manipuliacijos sporto varžybomis turi būti laikomos predikuota (pirmine) nusikalstama veika nusikalstamu būdu įgytam turtui legalizuoti. Konkretesnė sportinio sukčiavimo sudėtis gali būti raginama įvesti Europos Sąjungos mastu: UEFA generalinio sekretoriaus G. Infantino teigimu, UEFA sėkmingai diskutavo dėl tokios sudėties (kuri turėtų palengvinti baudžiamąjį persekiojimą konkrečiose valstybėse) įvedimo su ES šalimis narėmis.³²

Baudžiamosios politikos prasme galima kalbėti apie bendrą principinę liniją – baudžiamosios politikos poliarizaciją, kai išskiriamos tam tikros prioritutinės sritys, kur baudžiamasis persekiojimas intensyvinamas ir stiprinamas, o likusiose srityse kuo plačiau taikomos supaprastintos ar alternatyvios baudžiamosioms priemonės ar procedūros.³³ Korupcija (įskaitant ir korupciją sporto sektoriuje) yra būtent ta sfera, kur baudžiamasis persekiojimas intensyvinamas – pagal 1999 m. spalio 15–16 d. Tamperėje įvykusio Europos Vadovų Tarybos posėdžio išvadas, korupcija yra sritis, kurioje labai svarbu nustatyti minimalias taisykles, reglamentuojančias tai, kas sudaro nusikaltimą valstybėse narėse, ir taikytinas bausmes.³⁴

Vis dėlto turint omenyje, kad manipuliacijų sporto varžybomis kriminalizavimo tikslingumas iš esmės yra analogiškas korupcijos (privačiame sektoriuje) kriminalizavimo tikslingumui, esama kritiškų nuomonių, kad baudžiamojo proceso įrodinėjimo standartai yra per aukšti korupcijai jaunos demokratijos šalyse, įskaitant ir Lietuvą.

---

³⁰ 12-osios tarptautinės antikorupcijos konferencijos (IACC) „Towards a Fairer World: Why is Corruption Still Blocking the Way?“ medžiaga, 2006 m., 5.4 darbo grupė „Sporto verslas ir korupcija“, p. 2 [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.12iacc.org/archivos/WS_5.4_LONG_REPORT.PDF> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

³¹ EPAS tarptautinės konvencijos dėl kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis projektas. Strasbūras, 2013 m. vasario 27 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/Documents%202013/EPAS%20Draft%20convention.pdf> [žiūrėta 2013 m. spalio 10 d.].

³² Interpolo ir FIFA organizuotos tarptautinės konferencijos medžiaga. „Manipuliacijos sporto varžybų rezultatai – tamsioji gražaus žaidimo pusė“. 2013 m. sausio 17 d., Roma [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.interpol.int/en/News-and-media/Speeches>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

³³ *Bikelis S.* Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 71.

³⁴ Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR 2003 m. liepos 22 d. dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, preambulės 7 punktas.

M. Bryane'as pažymi, kad korupciją Rytų Europos valstybėse veiksmingiau mažintų ne baudžiamoji, o administracinė ar civilinė teisė, kurioje įrodinėjimo standartai žemesni (tačiau šiuo aspektu pažymėtina, kad tokiu atveju administracinės ar civilinės teisės sankcijos neturėtų būti tolygios baudžiamosios teisės sankcijoms). Taip pat teigiama, kad „tinkamas reguliavimas“ (angl. *right-regulating*) yra svarbiau už pernelyg uolų tarptautinių dokumentų įgyvendinimą ar pernelyg intensyvią kriminalizaciją.³⁵ Panašų požiūrį išsako ir tam tikri politikos mokslų atstovai: antai korupcijos tyrinėtojo S. Huntingtono nuomone, korupciją sunku apibrėžti įstatymais, nes ji yra unikali, kintanti laiko ir erdvės atžvilgiu. Tokia pozicija, priešinga legalistiniam korupcijos supratimui, paaiškina nevienodą skirtingų tautų panašaus elgesio vertinimą.³⁶ Keturiolika Europos baudžiamosios teisės mokslininkų buvo dar kategoriškesni: jie Europos baudžiamosios politikos manifeste nurodė, kad Pamatinis sprendimas 2003/568/TVR, kurio 2 str. **raginama kriminalizuoti korupcija privačiame sektoriuje**, potencialiai prieštarauja *ultima ratio* principui, nes jame nepateikiama argumentų, kodėl švelnesnės (civilinės) teisės priemonės nėra pakankamos kovojant su korupcija privačiame sektoriuje.³⁷ Šis argumentas, susijęs su *ultima ratio* principu, manipuliacijų sporto varžybomis kontekste nagrinėjamas trečiojoje straipsnio dalyje.

Apibendrinant teigtina, kad pavojingumo kriterijų atitinka tos manipuliacijos, kurios sukelia ne mažesnę žalą nei jau kriminalizuotos nusikalstamos veikos: sukčiavimas, kyšininkavimas, papirkimas, neteisėtu būdu įgyto turto legalizavimas, piktnaudžiavimas pozicija³⁸ ir kt. Už tas manipuliacijas, kurios sukelia mažesnę žalą nei jau kriminalizuotos (korupcinės ar kitokios) veikos, turėtų kilti švelnesnė nei baudžiamoji atsakomybė arba neturėtų kilti jokios atsakomybės, jei atitinkami veiksmai laikytini ne manipuliacijomis, o varžybų strategija ar taktika.³⁹ Įvertinant minimalios kriminalizuotinos žalos ribą, būtina

³⁵ Bryane M. Issues in anti-corruption law: Drafting implementing regulations for anti-corruption conventions in Central Europe and the former Soviet Union // Journal of Legislation, 2010, 36 (272), p. 272–296.

³⁶ Palidauskaitė J. Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje // Viešoji politika ir administravimas, 2005, Nr. 13, p. 2–38.

³⁷ Europos baudžiamosios politikos manifestas, 2011 m. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201112/20111207ATT33475/20111207ATT33475EN.pdf>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

³⁸ Šių veikų *modus operandi* yra panašiausias į manipuliacijų sporto varžybų rezultatais *modus operandi*.

³⁹ Pavyzdžiui, varžybų strategija laikytini atvejai šachmatų sporte, kai, esant įtemptam varžybų dizainui, susitariama lygiosiomis iš anksto ypač nepakenkiant konkrečių varžybų rezultatų nenusipėjimui (tokie atvejai, jeigu nėra tiesiogiai uždrausti varžybų nuostatuose ir kituose varžybų vykdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose, neturėtų užtraukti ir drausminės atsakomybės). Varžybų strategija laikytina ir specialia technika grupinėse dviračių lenktynėse važiuojant peletonui, kai savos komandos dviratininkė(s) iš pradžių „traukiamos“ sumažinant joms tenkantį oro pasipriešinimą, o paskui praleidžiamos į priekį. Pažymėtina, kad kenkimas sporto integralumui ir rezultatų nenusipėjimui gali priklausyti nuo įvairių veiksnių, ypač

atsižvelgti į konkrečią nusikalstamos veikos sudėtį. Kai dėl varžybų baigties tariasi ne (tik) sportininkai, bet ir varžybų teisėjai, iš esmės galėtų būti inkriminuojama kyšininkavimo nusikalstamos veikos sudėtis. Kai dėl manipuliacijų sporto varžybų rezultatais nukenčia lažybų bendrovės, galėtų būti inkriminuojama sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis. Nusikalstamos veikos kvalifikavimas ir atitinkamai minimali kriminalizavimo riba gali priklausyti netgi nuo sporto šakos – pavyzdžiui, šachmatų sporte, kur gali būti tariamasi paprastai tik tarp žaidėjų, labiau tiktų sukčiavimo sudėtis, o futbole manipuliacijos gali apimti platų tinklą asmenų, neretai įskaitant ir teisėjus (kurie gali būti kyšininkavimo subjektai, nes turi viešojo administravimo įgaliojimus), ir lažybų bendroves, todėl tiktų ir sukčiavimo, ir kyšininkavimo sudėtis. Taigi kiekvieną atvejį reikia vertinti atskirai atsižvelgus į konkrečią nusikalstamos veikos sudėtį ir bylos aplinkybių visumą: į sporto specifiką, sporto šakos pobūdį, turnyrinę (manipuliuojančių sportininkų) padėtį, sportininkų elgesio motyvus, varžybų turą, eigą ir svarbą. Varžybų svarba savo ruožtu gali priklausyti nuo rungtyniavimo lygmens. Aukščiausio lygio varžybos (pavyzdžiui, nacionaliniai čempionatai ar prestižiniai tarptautiniai turnyrai) paprastai laikytinos didesnės svarbos nei žemesnio lygio moksleivių, studentų, tarprajoninės, tarpmiestinės ir panašios mėgėjų varžybos. Tačiau pažymėtina, kad „aukščiausio lygio varžybų“ nederėtų tapatinti su profesionaliuoju sportu, nes net ir aukšto lygio žaidėjai Lietuvoje neretai rungtyniauja be oficialių sportinės veiklos sutarčių, dėl ko jų *sensu stricto* neišeitų laikyti profesionaliais sportininkais.

3. MANIPULIACIJŲ SPORTO VARŽYBOMIS KRIMINALIZAVIMO ATITIKTIS *ULTIMA RATIO* PRINCIPUI

Atsakant į klausimą, ar manipuliacijų, atitinkančių pavojingumo kriterijų, kriminalizavimas nepažeistų *ultima ratio* principo, svarbu iširti, ar švelnesnės priemonės (nagrinėjamu atveju – sporto (drausminė) teisė) pakankamos reaguojant į manipuliacijas sporto varžybų rezultatais. Pačių pavojingiausių manipuliacijų sporto

---

nuo varžybų rato, nuo turnyrinės manipuliatorių padėties ir nuo varžybų dizaino. Jeigu manipulatoriai užima aukštą turnyrinę padėtį, vyksta paskutinis ratas ir jie susitaria dėl rezultato, manytina, jog atitinkamas susitarimas kenkia sporto integralumui ir rezultatų nenusipėjamumui (tačiau vėlgi būtina įvertinti, ar žala nėra santykinai nedidelė, už kurią užtektų drausminės atsakomybės, tokiam vertinimui turi įtakos varžybų prestižas, visuomenės susidomėjimas konkrečia sporto šaka, prizinis turnyro fondas, atitinkamų veiksmų tolerancija ar pasmerkimas sporto bendruomenėje ir kiti faktoriai). Tačiau jeigu sportininkai, pvz., šachmatininkai, siekdami taupyti jėgas dėl lygiųjų susitaria pirmaisiais varžybų ratais, abiem esant turnyro lentelės viduryje ar gale, esant įtemptam turnyro dizainui, toks susitarimas vargu ar labai pažeidžia sporto integralumą, todėl tokiu atveju baudžiamasis įstatymas neturėtų būti taikomas. Drausminės atsakomybės taikymas panašiu atveju priklausytų nuo esamo teisinio reglamentavimo konkrečioje sporto šakoje; akcentuotina, kad drausminių sankcijų spektras yra labai platus, varijuojantis nuo įspėjimo iki diskvalifikacijos visam gyvenimui, taigi už panašius veiksmus visai įmanomas įspėjimas, tačiau griežtesnės sankcijos – vargu.

varžybotis kriminalizavimas atitinka *ultima ratio* principą dėl šių pagrindinių argumentų: 1) procesine prasme sporto teisė nepakankama išaiškinti manipuliacijų sporto varžybų rezultatais; 2) drausminė atsakomybė apima tik sporto bendruomenę; 3) sporto teisės sankcijos už manipuliacijas sporto varžybotis gali būti nepakankamai atgrasančios.

1. Procesinis drausminės atsakomybės ribotumas. Siekiant realizuoti atsakomybę už manipuliacijas sporto varžybotis, lažybų bendrovėms ir sporto federacijoms būtina bendradarbiauti su prokuratūra ir kitomis teisėsaugos institucijomis. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos dėl sporto integralumo skatinimo prieš manipuliacijas sporto varžybotis 16-ame punkte įtvirtinta, kad valstybės narės turėtų peržiūrėti savo nacionalinę teisę siekdamas užtikrinti, kad teisėsaugos ir baudžiamojo persekiojimo institucijos turėtų tinkamų tyrimo priemonių, pavyzdžiui, ryšių stebėsenos, turto arešto, slapto stebėjimo, banko sąskaitų kontrolės ir kitų priemonių, ypač manipuliacijų, susijusių su lažybotis, atvejais.⁴⁰ Praktinė prasme situacija Lietuvoje yra tokia, kad lažybų bendrovės pačios valdo kriminalinę riziką ir imasi santykinai primitivių tyrimo priemonių. Pavyzdžiui, lažybų tarpininkai nustato statymų limitą didelės rizikos mačams; atmeta lošėjo statymus, jei yra pagrįstas įtarimas, kad tas lošėjas susijęs su žaidėjais. Tačiau tokias sąsajas nustatyti yra keblu, naudojami paprasčiausi būdai, kaip antai žaidėjo draugų tikrinimas per socialinį tinklą „Facebook“.⁴¹ Manytina, kad su teisėsaugos institucijų pagalba, kurių įgaliojimai būtų platesni nei lažybų tarpininkų, kriminalinės rizikos valdymas taptų efektyvesnis. Priešingu atveju įmanoma kurioziška situacija, su kuria susidūrė Latvijos futbolo federacija, kai dėl įrodymų stokos pati sumokėjo kompensaciją manipuliacijomis įtartam klubui.⁴²

⁴⁰ 16. *Member states should review their national law to ensure that law enforcement and prosecuting authorities have appropriate investigative means, such as monitoring of communications, seizing of material, covert surveillance, control of bank accounts and other financial investigations in the fight against manipulation of sports results, especially in cases of manipulation of competitions offered for bets.*

⁴¹ *Zaksaitė S.* Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012, p. 188–189.

⁴² Latvijos futbolo federacija už manipuliacijas diskvalifikavo iki gyvos galvos Daugpilio futbolo klubo prezidentą ir trenerį, o klubui atėmė teisę žaisti aukščiausioje lygoje. Daugpilio klubo prezidentas ir treneris kreipėsi į Tarptautinį sporto arbitražo teismą dėl diskvalifikacijos panaikinimo. Federacija, matydama, kad iš UEFA negauna jokių papildomų įrodymų, galinčių išties pagrįsti buvus manipuliacijų atvejį, ir bijodama neigiamų finansinių pasekmių, sudarė taikų susitarimą, kurio pagrindu prezidentui ir treneriui buvo panaikintos diskvalifikacijos, LFF sumokėjo jiems sutarto dydžio kompensaciją, o pastarieji atsiėmė skundą iš Tarptautinio sporto arbitražo teismo. Pašalintas Daugpilio klubas susijungė su kitu to paties miesto futbolo klubu „Dauguva“ ir iš esmės ta pačia žaidėjų sudėtimi dalyvavo aukščiausiosios lygos pirmenybėse. Lietuvos futbolo federacijos prezidento J. Kvedaro nurodytas atvejo pavyzdys Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamente vykusios apskritojo stalo diskusijos metu. Kūno kultūros ir

2. Subjektinis drausminės atsakomybės ribotumas. Sporto etikos ar drausmės kodeksai (fizinį ir juridinių asmenų atsakomybės kontekste) taikomi tik sporto bendruomenei ir su ja susijusiems asmenims. Pavyzdžiui, Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodekso 3 str. 4 d. nustatyta, kad kodeksas taikomas šiems su futbolu susijusiems fiziniams ir juridiniams asmenims: 1. nariams – LFF nariams ir (ar) LFF nario nariams; 2. LFF bei narių darbuotojams; 3. klubams; 4. registruotiems klubų žaidėjams bei oficialiems asmenims; 5. LFF registruotiems futbolo žaidėjams, treneriams, teisėjams; 6. žaidėjų agentams ir kitiems žaidėjų atstovams (nurodytiems FIFA Žaidėjų agentų reglamento 4 straipsnyje); 7. oficialiems rungtynių asmenims – teisėjams, teisėjo padėjėjams (asistentams), atsarginiams teisėjams, delegatams, inspektoriams, komisarams, asmenims, atsakingiems už rungtynių saugumą, asmenims, turintiems įgaliojimus, susijusius su rungtynių organizavimu, taip pat kitiems asmenims, vykdančioms rungtynių organizavimo kontrolę bei vertinantiems teisėjų veiksmus; 8. kitoms LFF veiklos teritorijoje veikiančioms su futbolu susijusioms asociacijoms, sąjungoms, kitoms organizacijoms, jų nariams bei darbuotojams. Matyti, kad nemaža dalis asmenų, potencialiai susijusių su manipuliacijomis, – pavyzdžiui, verslininkai, lažybų tarpininkai (jei jie patys įsitraukia į manipuliacijas, o ne patiria žalą), politikai, manipuliacijų tarpininkai, žaidėjų šeimos nariai ir draugai,⁴³ neatsako pagal Drausmės kodeksą. Šis argumentas pagrindžia teisinės (paprastai – baudžiamosios⁴⁴) atsakomybės poreikį dėl to, kad drausminė atsakomybė yra lokali asmenų atžvilgiu, atitinkamai jos įmanoma išvengti, kai manipuliacijose dalyvauja platesnis subjektų ratas. Tačiau aprašyti ribotumai nepaneigia išėitinės pozicijos, kad iš principo manipuliacijos sporto varžybų rezultatais visų pirma turėtų būti tiriamos drausmine tvarka (negalima pamiršti, kad visų pirma tai sporto teisės pažeidimas, ir be sporto bendruomenės „indėlio“ manipuliacijos neįvyktų), o

---

sporto departamentas, 2013 m. balandžio 2 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/sportas/kita/lietuvoje-neivertinamas-sutartu-varzybu-bei-nelegaliu-lazybu-mastas-26-322722>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.]. Taip pat UEFA atsakymas į 2011 m. Europos Komisijos žaliąją knygą dėl internetinių lažybų, 3.1.9 punktą. Prieiga per internetą: <<http://www.jogoremoto.pt/docs/extra/PT8sqo.pdf>> [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 10 d.].

⁴³ Išvardyti asmenys siejami su rafinuotomis manipuliacijų schemomis (atsiradusiomis Azijoje), kai schemas-piramidės viršūnėje yra asmuo, užtikrinantis apsaugą (įtakingas verslininkas ar politikas), po jo seka nacionalinio lygio lažybų organizatoriai (agentai), po jų – regioniniai lažybų organizatoriai, žemiau – tarpininkai („bėgikai“) (angl. *runners*), ir tik pačioje apačioje yra daugybė lažybų tarpininkų ir lošėjų. Plačiau apie manipuliacijų schemas žr.: *Hill D.* Parduotos rungtynės. Futbolas ir organizuotas nusikalstamumas. Azija. Audros debesys, I dalis. Vilnius: Solidarumas, 2011, p. 61–63.

⁴⁴ Administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 str. numatyta smulkiojo svetimo turto grobimo (*inter alia*, sukčiavimo būdu) sudėtis taikoma, jei pagrobto turto vertė yra mažesnė nei 1 MGL. Manipuliacijos sporto varžybomis paprastai apima didesnes pinigų sumas.

baudžiamoji atsakomybė labiau siejama su trečiaisiais asmenimis – tais, kurių sporto teisė neapima.

3. Ribotas drausminės atsakomybės atgrasantis poveikis. Sporto teisės sankcijos gali būti nepakankamai atgrasančios ar nepakankamai proporcingos, kitaip tariant, nesąžiningi veiksmai gali netgi „apsimokėti“, jei įgyta nauda bus didesnė už viršutinę sankcijos ribą. Pavyzdžiui, maksimali bauda fiziniam asmeniui, remiantis Lietuvos krepšinio federacijos etikos ir drausmės kodekso 12 str., yra 20 000 litų.⁴⁵ O maksimali bauda už nesunkų nusikaltimą yra 65 000 litų (arba 500 MGL pagal BK 47 str. 3 d. 2 p.). Svarbu išanalizuoti hipotetinę situaciją, ar (pavyzdžiui, Lietuvos krepšinio federacijai) padidinus drausmines sankcijas, drausminės atsakomybės taikymas būtų pakankamas. Manytina, kad drausminė atsakomybė, kartu turint reikiamus procesinius įgaliojimus išaiškinti pažeidimus, būtų pakankama ir netgi įmanoma, tačiau šiuo atveju klaustina, ar tai būtų drausminė, ar *de facto* baudžiamoji atsakomybė. Mokslinėje literatūroje apibūdinant panašius atvejus vartojami „pseudobaudžiamosios teisės“ arba „kvazibaudžiamosios teisės“ terminai. Iš esmės (ypač analizuojant su dopingo vartojimu susijusius pažeidimus) prieita prie tokios išvados, kad griežtos sankcijos priartina drausminę atsakomybę prie baudžiamosios atsakomybės, atitinkamai, tiriant drausmės bylas, turėtų būti paisoma baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso principų.⁴⁶

IŠVADOS

1. Manipuliacijos sporto varžybomis (ar veiksmai, panašūs į manipuliacijas) apima platų spektrą veiksmų, kurie gali balansuoti ties atsakomybės nebuvimo (teisėtumo) ir drausminės atsakomybės riba bei ties drausminės ir baudžiamosios atsakomybės riba. Atsakomybė diferencijuojama visų pirma remiantis pavojingumo (žalos) kriterijumi: jei žala nedidelė, taikytina drausminė atsakomybė, jei neatsiranda reikšminga žala, tuomet kalbėtina apie varžybų taktiką ar strategiją, už ką atsakomybė apskritai netaikoma.

2. Vienas iš pagrindinių baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijų – (didelė) žala, kuri tiek normiškai, tiek kazuistiškai vertintina atsižvelgiant į kiekvieno konkretaus pažeidimo aplinkybes. Pavojingiausios manipuliacijų sporto varžybomis formos turėtų būti kriminalizuotos ir dėl jų sąsajų su organizuotu nusikalstamu-

---

⁴⁵ Lietuvos krepšinio federacijos etikos ir drausmės kodeksas. Patvirtintas 2011 m. spalio 24 d. 2011 m. LKF konferencijoje [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.musukrepsinis.lt/public/files/LK-Fetikos_ir_drausmes_kodeksas20111024.pdf>.

⁴⁶ Soek J. The Strict Liability Principle and the Human Rights of Athletes in Doping Cases. T.M.C. Asser Press, 2006, p. 386–387.

mu, potencialiai peržengiančiu ir sporto bendruomenę (subjektų aspektu), ir kelių valstybių sienas.

3. Drausminė atsakomybė nėra pakankama reaguojant į pavojingiausias manipuliacijų sporto varžybomis formas, nes išaiškinant ir įrodant manipuliacijų faktus reikalingas bendradarbiavimas su policija ir kitomis teisėsaugos institucijomis; be to, ne visi subjektai, dalyvaujantys manipuliacijose, gali būti patraukti drausminėn atsakomybėn. Praktine prasme manipuliacijos sporto varžybomis visų pirma yra sporto teisės pažeidimas, o baudžiamoji atsakomybė labiau sietina su trečiaisiais asmenimis, kurių atsakomybės sporto teisė neapima.

LITERATŪRA

I. Norminiai aktai

1. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
2. Europos Parlamento rezoliucija dėl europinės sporto dimensijos. European Parliament resolution on the European dimension in sport (2011/2087(INI) [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-F%2FEP%2F%2FNONSGML%2BCOMPARL%2BPE-466.981%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0%2F%2FEN>>.
3. Europos Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje. Oficialusis leidinys, 2003, L 192, 54–56.
4. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl sporto integralumo skatinimo prieš manipuliacijas sporto varžybų rezultatais. CM/ REC (2011)10.
5. Lietuvos krepšinio federacijos etikos ir drausmės kodeksas. Patvirtinta 2011 m. spalio 24 d. 2011 m. LKF konferencijoje [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.musukrepsinis.lt/public/files/LKFetikos_ir_drausmes_kodeksas20111024.pdf>.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
7. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas // Valstybės žinios, 2008, Nr. 47-1752.
8. 2011 m. FIFA drausmės kodeksas. Prieiga per internetą: <<http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/50/02/75/discoinhalte.pdf>>.
9. 2011 m. LFF drausmės kodeksas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lff.lt/lt/Drausminiu_organu_dokumentai>.

II. Specialioji literatūra

10. *Barak A.* Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje // Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis Nr. 1. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2006.
11. *Bikelis S.* Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Vilnius: Teisės institutas, 2012.
12. *Binavince Emilio S.* Crimes of Danger // *Wayne Law Review*, 1968–1969, 15.
13. *Bryane M.* Issues in anti-corruption law: Drafting implementing regulations for anti-corruption conventions in Central Europe and the former Soviet Union // *Journal of Legislation*, 2010, 36 (272).
14. FIFPro juodoji Rytų Europos knyga. Tyrimas, atliktas profesionaliųjų futbolininkų asociacijos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.fifpro.org/img/uploads/file/FIFPro%20Black%20Book%20Eastern%20Europe%20WEB%20DOWNLOAD.pdf>>.
15. *Gumbis J., Karnickas L.* Sports Betting in Lithuania // *International Sports Law Journal*, 2009, 3|4.
16. *Hill D.* Parduotos rungtynės. Futbolas ir organizuotas nusikalstamumas. Azija. Audros debesys, I dalis. Vilnius: Solidarumas, 2011.
17. *Luecke T.* Fussballwettskandal – EK „Flankengott“. *Der Kriminalist*, 11/2011. Match-fixing in Sport. A Mapping of Criminal Law Provisions in EU 27. KEA European Affairs, 2012.
18. Match-fixing in Sport. A Mapping of Criminal Law Provisions in EU 27. KEA European Affairs, 2012.
19. *Palidauskaitė J.* Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje // *Viešojo politika ir administravimas*, 2005, Nr. 13.
20. *Siekmann Robert C. R.* What is Sports Law? A Reassessment of Content and Terminology // *R. C. R. Siekmann and J. Soek (red). Lex Sportiva: What is Sports Law? ASSER International Sports Law Series. The Hague*, 2012.
21. *Soek J.* The Strict Liability Principle and the Human Rights of Athletes in Doping Cases. T.M.C. Asser Press, 2006.
22. *Veršekys P.* Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai // *Teisė*, 2012, Nr. 82.
23. *Zaksaitė S.* Londono olimpinių žaidynių šviesa ir šešėliai apgaulingo elgesio sporte aspektu // *Sporto mokslas*, 2012, Nr. 3.
24. *Zaksaitė S.* Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2012.

25. Zaksaitė S. Sukčiavimo sporto srityje samprata ir kriminalizavimo ypatybės // Teisė, 2011, Nr. 79.

III. Teismų praktika

26. Vokietijos Berlyno žemės teismo sprendimas. Strafurteil in Sachen "Wettsskandal" - LG Berlin, Strafurteil vom 17. November 2005, Az.:(512) 68 Js 451/05 Kls (42/05).
27. Vokietijos Federalinio Teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) sprendimas. Strafbarkeit von Spielmanipulationen im Fussball - BGH, Urteil vom 15.12.06, Az.: 5 StR 181/06 aufrecht. de / Urteile / Delikt- und Strafrecht /.

IV. Kiti šaltiniai

28. 12-osios tarptautinės antikorupcijos konferencijos (IACC) „Towards a Fairer World: Why is Corruption Still Blocking the Way?“ medžiaga, 2006 m., 5.4 darbo grupė „Sporto verslas ir korupcija“ [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <http://www.12iacc.org/archivos/WS_5.4_LONG_REPORT.PDF>.
29. BBC informacija: Londono olimpinėse žaidynėse diskvalifikuotos 8 badmintonininkės [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.bbc.co.uk/sport/0/olympics/19072677>>.
30. EPAS tarptautinės konvencijos dėl kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis projektas. Strasbūras, 2013 m. vasario 27 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/Documents%202013/EPAS%20Draft%20convention.pdf>.
31. Europos baudžiamosios politikos manifestas, 2011 m. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201112/20111207ATT33475/20111207ATT33475EN.pdf>>.
32. Interpolo ir FIFA organizuotos tarptautinės konferencijos medžiaga. „Manipuliacijos sporto varžybų rezultatais – tamsioji gražaus žaidimo pusė“. 2013 m. sausio 17 d., Roma [interaktyvi]. Prieiga per internetą: <<http://www.interpol.int/en/News-and-media/Speeches>>.
33. Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamente vykusios apskritojo stalo diskusijos dėl sutartų varžybų ir nelegalių lažybų prevencijos medžiaga [interaktyvus]. Kūno kultūros ir sporto departamentas, 2013 m. balandžio 2 d. Prieiga per internetą: <<http://www.15min.lt/naujiena/sportas/kita/lietuvoje-neivertinamas-sutartu-varzybu-bei-nelegaliu-lazybu-mastas-26-322722>> .
34. Pasiūlymas kovoje su nesąžiningais susitarimais – slapta klausytis sportininkų pokalbių [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://sportas.delfi.lt/kitos-sporto-sakos/pasiulymas-kovoje-su-nesaziningais-susitarimais-slapta-klausytis-sportininku-pokalbiu.d?id=61165547#ixzz2QhFbvXoR>>.

35. Sportininkai ir teisininkai siekia atkreipti teisėsaugos dėmesį dėl nelegalių lažybų. Knygos „Parduotos rungtynės pristatymas“. Vilniaus knygų mugė, 2012 m. vasario 23 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-13300884441328947327-sportininkai-ir-teisininkai-siekia-atkreipti-teis%C4%97saugos-d%C4%97mes%C4%AF-d%C4%97l-nelegali%C5%B3-la%C5%BEyb%C5%B3.htm>>.
36. UEFA atsakymas į 2011 m. Europos Komisijos žaliąją knygą dėl internetinių lažybų [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.jogoremoto.pt/docs/extra/PT8sqo.pdf>>.

Salomėja ZAKSAITĖ

Law Institute of Lithuania

MATCH-FIXING: BETWEEN THE CRIMINALIZATION AND THE PRINCIPLE OF *ULTIMA RATIO*

Summary

This article examines current issues stemming from the criminalization of match-fixing (manipulation of sports competitions). Firstly, the concept of manipulations is investigated, and it is laid out that quite a broad concept implicates different kinds of liability – mainly disciplinary and criminal. Then a question is raised as to what forms of manipulations are dangerous enough to be criminalized, why (in theoretical sense) and when (in practical sense) disciplinary liability does not suffice.

In Lithuanian scientific doctrine, an act is considered to be criminalized when, inter alia, it conforms to the criteria of dangerousness. Therefore, it is analyzed when and why match-fixing is dangerous enough to be criminalized. The main justifications for dangerousness are as follows: match-fixing causes certain harm and betting operators might suffer certain damages (then we have the *corpus delicti* of fraud with specific characteristics relating to the moment of crime completion); match-fixing undermines the integrity of sports; also, match-fixing sometimes might be not only the form of corruption, but also the form of transnational organized crime.

However, one must be cautious while interpreting the above-mentioned theoretical grounds of dangerousness. The threat of “undermining the integrity of sport” is primarily associated with the sports law and, accordingly, with disciplinary liability. The threat to the integrity of sport always causes some (not necessarily material) harm, yet not always great harm. Thus, one must be cautious: if “harm” is understood too broadly or applied too vaguely, then the criminalization of match-fixing can become a selective measure for overly discretionary punishment. For example, the criterion of “abuse of the game” is not sufficient per se to attract criminal liability. In turn, the principle of *ultima ratio* might be potentially violated.

While answering a practical question under what conditions disciplinary liability is not enough for match-fixing, it is stipulated that: 1) disciplinary institutions might be not able to ascertain and prove the fact of match-fixing without the help of the police (the so-called procedural limitations of disciplinary liability); disciplinary law and its application might be relatively narrow, covering only sport’s community (the so-called subjective limitations of disciplinary liability); disciplinary law is not always punitive enough. For the sake of objectivity, it must be noted that the last argument tends to lose its meaning as current disciplinary sanctions (especially imposed by international sport federations) could be severe and, therefore, it raises the question of pseudo-criminal law with high sanctions and relatively low standards of proving.